

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента,

кандидата психологічних наук, доцента

Шевченко Світлани Віталіївни на дисертаційну роботу

ВОЛІК Наталії Миколаївни

«Розвиток емоційного інтелекту дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти»,

представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 012 – дошкільна освіта

Сьогодні, в умовах технічного прогресу, існує проблема, яка потребує удосконалення змістових характеристик освітнього процесу. Це, насамперед зумовлено тим, що зростає соціальний престиж інтелекту та наукового знання. З цим пов'язане прагнення дати дітям знання – навчити читати, писати, рахувати, а не розвинути особистість, здатну до творчого сприйняття світу та соціально значущої діяльності. Разом з тим, продукти досягнень науково-технічного прогресу суспільства дедалі більше замінюють повноцінне дитяче спілкування, в процесі якого відбувається гармонійний розвиток особистості.

Актуальність зазначеної дисертанткою проблеми зумовлена унікальністю дошкільного віку щодо становлення та розвитку низки соціально-адаптивних функцій у психічному розвитку дитини. Здобувачка зазначає, що запити щодо розумової регуляції емоцій дитиною-дошкільником постійно надаються практиками – педагогами закладів дошкільної освіти. Ця проблема постійно порушується на педрадах, вебінарах, круглих столах, інших заходах, де відбувається «живе», відкрите спілкування фахівців різної спеціалізації.

Попри це, недостатня розробленість цього питання та нагальна необхідність його практичного вирішення дають підстави вважати тему дисертації Н.М. Волік такою, що відзначається своєю актуальністю і новизною. Робота характеризується ґрунтовним підходом до вивчення проблеми розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.

Авторка проявила належну наукову культуру, коректно сформулювала об'єкт і предмет, мету та завдання дисертаційного дослідження, що визначило логічність розкриття окреслених у роботі проблем та конкретних шляхів їх вирішення. Логічною є структура дисертаційної роботи, яка відображає задум і концепцію проведеного дослідження.

У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретичні основи розвитку емоційного інтелекту у дітей дошкільного віку» здобувачкою ретельно та сумлінно проаналізовано масив психолого-педагогічної літератури, розкрито основні теоретичні вектори, за якими формувалася проблематика розвитку емоційного інтелекту. В роботі слушно зауважено, що у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців немає єдиного підходу до визначення поняття «емоційний інтелект», тому сутність цієї проблеми авторкою було розкрито через аналіз досліджень різних її аспектів. Дисертантка приділила увагу аналізу досліджень вивчення емоційного інтелекту саме в дошкільному віці, методичних аспектів розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку. Ретельне опрацювання першоджерел дало дисертантці змогу сформулювати бачення щодо розуміння поняття «емоційний інтелект» як інтегративної особистісної властивості, яка зумовлюється динамічною єдністю афекту та інтелекту через взаємодію емоційних, когнітивних, конативних та мотиваційних особливостей і спрямована на розуміння власних емоцій та емоційних переживань інших, забезпечує управління емоційним станом, підпорядкування емоцій розуму, сприяє самопізнанню і самореалізації через збагачення емоційного і соціального досвіду.

Н.М. Волік досить переконливо інтерпретує наукові дослідження щодо емоційного інтелекту в сфері освіти, справедливо зазначаючи, що запити необхідності розвитку емоційного інтелекту як надавачів освітніх послуг, так здобувачів дошкільної освіти, а також інших учасників освітнього процесу, викликають значно більший інтерес до цього феномену аніж в будь-якій іншій царині суспільного життя.

Аналізуючи дані наукових досліджень розвитку емоційної сфери, Н.М. Волік зауважує, що необхідно передбачити гармонійне виховання різних почуттів і емоцій, а також розвинути в дитині необхідні навички керування своїми почуттями і емоціями (гнів, занепокоєння, страх, провина, сором, співчуття, жалість, емпатія, гордість, шляхетність, любов та інші); навчити дитину розуміти свої емоційні стани і причини, що їх породжують.

Зміст першого розділу та його побудова свідчать про професійну компетентність, здатність дисертантки до критичного аналізу наукових джерел, її орієнтацію в концептуальних підходах до проблеми.

Другий розділ роботи «Емпіричні засади розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку» присвячено методично-організаційним засадам дослідження, обґрунтуванню діагностичного інструментарію, розв'язанню завдань констатувального експерименту.

Дисертанткою був ретельно обґрунтований методичний інструментарій дослідження та складено комплекс діагностичних методик для визначення рівня розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку. Відзначаємо ретельність у підході до аналізу методів емпіричного дослідження.

Таким чином, глибокий аналіз проблеми, чітке формулювання основних положень роботи, детальне обґрунтування дослідницьких процедур – свідчить про виваженість наукової стратегії, сприяє сприйманню дисертаційного дослідження як методологічно обґрунтованого та емпірично верифікованого.

Валідність використаних методик, їх різноманітність та багаточисельність, дозволили авторці зробити цінні зауваження щодо основних характеристик рівнів розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку.

У третьому розділі дисертаційного дослідження «Експериментальна перевірка ефективності методики розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти» на основі виділення базових педагогічних умов, здобувачка презентувала методику

розвитку емоційного інтелекту дитини дошкільного віку та матеріали формувального етапу дослідження.

Відзначимо комплексний підхід авторки до розробки методики, спрямованої на розширення знань дитини про емоційні стани людини та вміння їх адекватно застосовувати в повсякденному житті; розвиток у дітей уміння та навички практичного володіння засобами невербального спілкування (виразні рухи, міміка, жести, пантоміміка); розвиток емоційної компетентності дітей (готовність помічати та розуміти власні емоції та емоції інших людей – розвиток емпатії). Текст дисертації містить конкретні матеріали, що свідчать про зміст і великий обсяг проведеної роботи з дітьми («ранкові зустрічі», організовані режимні моменти, ігрові та проблемні ситуації, тренінг; тематичні дні та тижні тощо) педагогами (тематична педрада, виступи, доповіді та консультації на педгодинах; тренінги, презентації, «круглі столи»; конкурси, відкриті покази, майстер-класи, семінари (вебінари); опрацювання книжкових та періодичних видань на вказану тематику; нетрадиційні форми роботи з педколективом (тематичний калейдоскоп, освітянські арабески, клуб кмітливих та винахідливих, методична скарбничка, педагогічна майстерня та ін.); засідання творчих груп) та з батьками: бесіди, консультації, поради, корисна інформація в батьківських куточках та онлайн-ресурсах (соціальні мережі, групи в месенджерах, сайт закладу); тематичні конкурси, святкові ранки, урочисті зустрічі; батьківський психологічний клуб; родинні зустрічі, фестивалі.

В ході емпіричного дослідження Н.М. Волік детально й аргументовано описала особливості розвитку емоційного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку, педагогічні умови його розвитку. На схвалення заслуговує ретельність кількісного і якісного аналізу отриманих даних. Результати дослідження добре ілюстровані рисунками, таблицями і діаграмами. Застосування методів онлайн-сервісів обробки статистичних даних згідно критерію Пірсона, робить отримані дані вагомими, надійними.

Суттєвої практичної значущості і вагомості роботі додає здійснений порівняльний аналіз показників емоційного інтелекту нормотипових дітей із дітьми з особливостями у розвитку. Н.М. Волік наочно та детально представлено порівняльні результати й виявлено, що нормотипові діти мають нижчий рівень емоційного інтелекту в порівнянні з «особливими» дітьми. Здобувачка констатує, що більшість батьків оцінює своїх дітей як особистостей з високим рівнем емоційного інтелекту, у той час як обидва вихователя, здебільшого оцінюють дітей своєї групи як осіб з низьким або середнім рівнем емоційної розумності, що відповідає дійсності і підтверджено результатами діагностичних досліджень.

Результати, одержані авторкою на етапі порівняння показників, отриманих до та після формувального дослідження експериментальної та контрольної груп, переконливо демонструють ефективність впровадженої методики, що надає роботі безперечної практичної значущості. Логічним завершенням дисертаційного дослідження стали розроблені авторкою рекомендації для педагогів закладу дошкільної освіти щодо роботи з розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку та тренінгу для педагогів з розвитку емоційного інтелекту дошкільного віку.

На основі теоретичного аналізу та узагальнення отриманого емпіричного матеріалу Н. М. Волік робить обґрунтовані висновки, які свідчать про досягнення мети й виконання завдань дослідження. Особливо суттєвими результатами роботи, на нашу думку, є теоретичне обґрунтування та експериментальне підтвердження доцільності розгляду емоційного інтелекту у термінах дошкільної педагогіки, як педагогічної проблеми. Робота має також виражену практичну значущість, яка полягає в створенні та апробації методики формування емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку; в створенні комплексу методик діагностики рівня розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку. Дисертанткою достатньо представлено зміст та результати роботи у наукових публікаціях різного рівня, які засвідчують апробацію дослідження. Дисертаційна робота

оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оцінюючи загалом високий теоретико-методологічний та науковий рівень проведеного Н. М. Волік дослідження, доцільно зупинитися на деяких зауваженнях:

1. У теоретичному розділі роботи не завжди простежується авторська позиція, бракує порівнянь саме сучасних наукових парадигм зарубіжних та вітчизняних шкіл.

2. В роботі, на нашу думку, недостатньо уваги приділено значущості результатів, отриманих при порівнянні показників емоційного інтелекту нормотипових дітей із дітьми з особливостями у розвитку, при цьому дисертантка зазначала (на с. 163), що врахування цих відмінностей дозволило б розробити більш ефективну методику розвитку емоційного інтелекту дошкільника в закладі дошкільної освіти.

Разом з тим, вказані зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, яке має яскраво виражений творчий характер, є самостійним та перспективним. Вважаємо, що дисертаційна робота Н. М. Волік є завершеним, цілісним дослідженням обраної проблеми. Робота містить нові теоретичні, емпіричні та практичні результати, які у своїй сукупності є суттєвими для дошкільної освіти. Дисертація за структурою, мовою та стилем викладення виконана на належному науковому рівні.

Аналіз дисертаційної роботи Н.М. Волік дозволяє зробити висновок, що за своєю актуальністю, науковою новизною, достовірністю одержаних результатів, обґрунтованістю висновків, оформленням роботи, дисертація Наталії Миколаївни Волік «Розвиток емоційного інтелекту дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти» відповідає «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів

України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор Волік Наталія Миколаївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 012 – дошкільна освіта.

Рецензент

Кандидат психологічних наук,

доцент, доцент кафедри психології

Навчально-наукового інституту

соціально-педагогічної та мистецької освіти

Мелітопольського державного педагогічного університету

імені Богдана Хмельницького

ШЕВЧЕНКО Світлана Віталіївна

Підпис ШЕВЧЕНКО Світлани засвідчую.

Ректор

МДПУ імені Богдана Хмельницького

Наталія ФАЛЬКО